

S Z E M L E

AZ ANGOL KISPOLGÁR ARCA

Évtizedünk a kispolgár dicsőséges ébredésének kora. Ennek az ébredésnek csodálatos gazdasági, kulturális és társadalmi teljesítményeit (pl. a Harmadik Birodalomban) ismerik és kellőleg értékelik e lap olvasói. De nem eléggé ismeretes az angol kispolgár, a „man in the street”, az utca egyszerű embere. Mi hajtja, az angol kisembert? Mi a vágya, életideálja, törekvése, világfelfogása, társadalmi beállítottsága? Keveset tudunk erről, pedig éppen az utóbbi hónapokban vált mind világosabbá: Anglia játsza a politikai erők mai elhelyezkedésében a mérleg nyelvének szerepét. Ismételtén rámutatott e lap arra, mennyire Angliától függ egy újabb világháború megakadályozása. Kisérjük meg tehát, Anglia kispolgári rétegét szépirodalmi vágyálmaiban megfigyelni, azt a kispolgári réteget, amelyhez a munkásság nagyrészt — osztályöntudat híján — szintén hozzá kell számítanunk. Ne támaszkodjunk arra a féltucatnyi könyvre, amelyet az utóbbi évek során külföldiek írtak az angolokról. Vegyünk egy sereg különféle angol szépirodalmi folyóiratot, amelyek a kispolgár lelki megnyilvánulásait visszatükrözik.

*

Egy tucat különféle angol magazin fekszik előttem. Szépirodalmi folyóiratok, kezdve az előkelőkön, mint a *Strand* és a *Nash*, pazar színnyomásos képekkel, finom papíron, amire mind telik a hirdetésekéből. Vannak aztán folyóiratok, amelyek nem közölnek hirdetéseket és csakis a közölt szépirodalomból élnek, viszont rossz papíroson jelennek meg. Ilyenek a *Story-teller*, a 7 pennis *Grand* és a — jellemét címben hordó *Happy*. Vannak kifejezetten nők számára írottak, le egészen a 2 pennis *Woman's Own-ig*.

Kezdjük az egyik elismerten elsőosztályu folyóiraton. A novellák szereplői a felsőbb középosztályból valók, viszont a hirdetések jellege mutatja, hogy ezt a lapot kispolgárok olvassák. Az egyik novella címe: *Kiránduló társaság*. Mig a többiek csónakáznak a tavon, nagymama a parton marad és elmereng. Ugyanezen a tavon kapta ő az első szerelmi vallomást. Bár elfelejtette már a férfi arcvonásait, de pontosan emlékszik még saját ruhájára (következik a ruha részletes leírásai). Még fülében cseng a hang: „Mária, Maga meg kellett, hogy érezze —”... „Mr. Coles, válaszolta akkor a nagymama, nincsen joga engem Máriának szólítani.” Mert a férfi „detrimental” (hátrányos) volt, sem pénze, sem kilátása. Mig nagymama lassan elbóbiskol, az egyik csónakban egy fiatal fiu szerelmet akar vallani egy nála idősebb asszonynak, aki viszont egy másik csónakban ülő idősebb férfihez szeretne férjhez menni. Az asszony a fiu unalmas szerelmi dadogása közben ki akarja használni az időt és gondolatban nyári ruháit tervezi ki. (Következik 12 sor különböző ruhákról, amelyek szükségesek yacht-party-ra, Skóciába stb.). A fiu, hogy szerelmét bebizonyítsa, kitervelt hősies tervének végrehajtásához fog: sutyomban vízbejűti a hölgy öleibét, hogy aztán utána ugorjon és kimentse. De ah! mig uszáshoz készülődik, mig a vízbeugrásra rászánná magát, a közelben csónakázó kislány már kihuzza a drága állatot. — Ezalatt a másik csónakban ül az idősebb, 41 éves férfi, egy 18 éves lánnyal. 41 év, gondolja magában a lány, milyen romantikus, milyen csodálatos kor. 18 év, gondolja magában a férfi, milyen romantikus, milyen csodálatos kor. Mert ebben a lányban lélek van, így érzi a férfi, aki rajongani kezd a lélekért

ugyanavval a hévvel, mint máskor a „művelt” vagy a „tapintatos” nőért. A férfi elhatározza, hogy feláll, szerelmet vall és már behuzza az evezőt, hogy vallomás közben a víz ne fecskendezze be ruháját. De ekkor megzavarja őket a kutyamentő lány csónakjának megjelenése, mindhárom csónak találkozik, különben is kezd már esni, így mind visszatértek a partra.

— Unalmas a novella, ó nyájas olvasó? Nem történt benne semmi? De — tipikusan angol novella. Számtalanszor esik szó benne ruháról, mert hiszen a modor és a ruha fontos a jó társaságban, amelybe felemelkedni az angol kispolgár vágya. Ruha, időjárás, tapintat, jó fellépés, jó modor. Az ismertetett novella öntudatlanul is a lélektelen angol élet önkarikatúrája. Elmondása olyan unalmas, mint az angol tánc-ének előkelően érzelmes orrhangú dudolása. Persze, akad ugyanebben a kötetben kevésbé unalmas novella, hiszen az egyhangú angol élet megkivántatja az izgalmat. Van izgalmas szerelmi háromszög (természetesen a kontinensre helyezve), van „mystery story” (titokzatos elbeszélés), „thriller” (izgató), aztán kémtörténet, stb., persze mind vagy a trópusokra helyezve vagy a megbízhatatlan európai kontinensre, amint azt ilyen előkelő angol folyóirattól nem is lehet másként elvárni. (Olcsóbb folyóiratok — hallatlan arcátlansággal: — izgató elbeszéléseiket Angliában játszatják le.)

Böngésszünk más előkelő folyóiratokban. Ismert angol író novellája vezető helyen. Első színes illusztráció: férfi és nő ülnek egymás mellett, a férfi átkarolja a nő derekát. Előttük fehér macska. Szöveg: „Ugyan menj, mondta a férfi, csak nem állítod, hogy azért nem jöhetsz hozzám feleségül, mert ezt a macskát szereted? Én többet adhatok Neked, mint ez a macska.” Akinek ezután van még türelme a novellát elolvasni, megállapíthatja, hogy a novella semmiben sem marad a képszöveg rekordostobasága mögött. Következik egy kitűnően megírt, de teljesen naiv angol humorú novella, aztán mások, amelyekbe már betört az élet és lekezdi rombolni a dogmatikus angol formatizságot. Szerelmi történetek, regényes és izgató véletlenek, érzelmes és olcsó egymásratalálások. Némelyik novellának abszolút művészi az értéke. Áll ez különösen a hirdetést nem közlő, csakis szépirodalmi, aktualitás-rovat nélküli folyóiratokra, ahol a sok álézés közt igaz és erős is akad, művészileg magas nivóju feldolgozásban. De — mindezt éppen úgy megírhatták volna 50 vagy 100 évvel ezelőtt. Hát nem merülnek fel az élet és társadalom, a kenyér és állás izgató kérdései? Ezt igazságtalan volna állítani, mert pl. a Happy egyik — szünidei — száma kifejezetten mintha magántisztviselők számára íródott volna. Például. A novella címe: *Fizetésemelésre semmi kilátás*. Tartalom: fiatal gépirólány és fiatal tisztviselő egy irodában dolgoznak és szerelmesek egymásba. A „gonosz” prokurista ostromolja a lányt és kidobással fenyegeti a fiatal tisztviselőt. A helyzet reménytelen. Ekkor a gépirólány felfedezi, hogy a prokurista üzleti titkokat árult el a konkurens cégnek. Cégfőnök röpteti prokuristát. Kinek helyét fiatal barátunk foglalja el. Házasságnak semmi akadálya. — Nézzünk mást. Magántisztviselő kiment egy lányt kellemetlen helyzetéből (indianus báli ruhában maradt nappal a tengerparton). Kiderül azonban, hogy a lány — főnöke menyasszonya. Eljegyzés felbomlik, gonosz cégfőnök menesztí tisztviselőt. Ennek azonban más, jobb állásra van kilátása, lány pedig boldog, hogy gonosz jegyesétől megszabadul. Lány és tisztviselő nyomban megszeretik és eljegyzik egymást. Tetszik még? Kölcsönkönyvtári kisasszony romantikus és izgató körülmények közt megismerkedik főnöke fiával. Szerellem és eljegyzés. — Avagy. Férfi és nő megismerkednek díjnyertes pulikutával kapcsolatban. Regényes véletlen folytán az ország egyik távoli helyén újra találkoznak. Szerellem, stb. Mindig ugyanaz a recept. Véletlenek tor-

lódása, pillanatok alatt megszülető szerelmek és házasságok, egyéni anyagi problémák, amelyeket a jóságos élet megold. Ritkán rajzolja meg a novella az érzések kialakulását, többnyire „meglátni és megszeretni egy pillanat műve.” Férfi meglátja egy előtte ismeretlen hölgy arcképét 4 éves korából. Hosszas hajsza után megtalálja az időközben felnőtt hölgyet. Meglátni és egymást megszeretni, stb. (Butaság terén még társai közül is kiemelkedő novella.) Vagy: beteg beleszeret ápolónőjébe. Más? Penzióban fürdőszoba használatának elsőbbségi jogáért veszekedő tisztviselő és gépirólány veszekedése szerelemmel zárul.

Böngésszünk és ámuljunk tovább. Egyes folyóiratokban rövid, kivonatszerű alcimek tájékoztatnak a novella tartalmáról. „Ifju szerelem problémája oldandó meg — az értelem hideg fényében vagy a románc bűbájos holdvilágában?” Másik alcim: „Drámai történet két asszonyról, mindkettő a másik szabadulásának kulcsát tartja kezében.” (Ügyesen megirt szerelmi négyyszög, a megoldásban döntő szerepe van a ruhának és a lakásberendezésnek.) Alcim az egyik háziasszonyi lapból: „Gőgös modern fiatalok kigunyolták az egyszerű nagynénit ósdi modora miatt — de eljött a nap, mikor nem nevelték ki többé.” Jellemző a modor fontossága, amit a cím aláhuz. És vajjon hogy' derül ki a nagynéni erkölcsi fölénye? Modern fiatalok tönkremennek, ósdi és titokban vagyonos nagynéni megsegíti őket. Pénz és erkölcs. — Tovább. Történet a csodavárosból, t. i. Monte Carlo-ból. Főhős tisztviselő, aki boldog férjes asszony, cégje megbízásából hivatalos uton Monte Carlo-ba kerül, ahol rouletten egész vagyont nyer össze. Már nyomja a vagyon elhelyezésének gondja, mert érzi, hogy egész boldog, egyszerű életük megváltozik. De megismerkedik egy ifju és pénztelen szerelmmel, annak adja nyert pénzét házasságra, maga pedig visszatér Londonba, egyszerű, bensőséges, boldog életéhez. Szóval: a pénz nem boldogít. — Egyéb alcimek: „Mint egy álom.” — „Egy férfi szomorú sorsa, ki habozott, mielőtt csókolt.” — „Szerelem Páris művésznegyedében.” Vagy nézzük meg a képeket? Főhős férfi fekszik a fűben. Lovaglórúhás előkelő urilány áll előtte és mondja: „Családod szégyene vagy.” Következő kép: estélyi ruhás közönség riadtan bámulja a szomszéd kertet, ahol az előbbi fiatal férfi az előbbi fiatal lánynak (ki másnak menyasszonya) óriás virágbetűkkel vall szerelmet: „Szeretlek.”

Mire az olvasó idáig ért, elfelejti, hogy a 20. században él, szinte úgy érzi, hogy az angol folyóiratok átaludtak 100 évet. Riadtan menekül az olvasó a házasságra buzdító elmetermékek elől a hirdetések rovatába, abban bizva, hogy ebben a reális rovatban talán megtalálja azt a bizonyos fensőbbes angol „common sense”-t, az angol józan észet. Hátha a hirdetések kedvezőbb képet adnak az angol kispolgárról, mint a szellemi eledel, amelyet ez a réteg fogyaszt? — Megvan! Ne sóhajts sikerért, kiáltja a hirdetés, hanem ragadd meg! — A naiv kontinentális olvasó, ki mindig is ezt akarta, aki saját sorsát bonyolult társadalmi összefüggésekbe beágyazottnak látta, kapva-kap az ajánlaton és olvas mohón. „Felfedeztük a siker, előrejutás, hatalom és jólét titkát.” Tehát: ha nagyobb fizetést akarsz, szép otthon és jólétet: iratkozz be X. intézetbe, ahol csekély tandíj ellenében elárulják, Neked a siker titkát, amelyet levelezés útján eltanulhatsz. Ez csak praktikus gondolkodás? — 50.000 növendékünk volt idáig, hirdeti az egyik ilyen intézet. (Hajlandók vagyunk azt gondolni, hogy azért van még Angliában 2 millió munkanélküli, mert ezek nem iratkoztak be ilyen intézetekbe.) — Egy másik intézet a beszéd titkaiba vezet be. 32 oldalas ragyogó kiállítású prospektus mutatja a beszéd fontosságát. Mindegyik oldalon kép. A prospektus második oldalán

feketéllő tömegek fölött szónokló száj, ökölbeszorult kéz. Szöveg: 9 ember közt 7-ben megvan a tömegek megragadásának természetes képessége, anélkül, hogy ezt tudná. Rágondolsz-e, olvasó, a Nagyra, a Duce-ra? 5,000 Lei csak a tandíj, 12 levelet kapsz érte, ki tudja, mi lehet még belőled? — Mert rejtett képességek vannak, Benned, hirdeti egy másik intézet: „Mi felfedezzük rejtett képességeidet, kigyógyítunk szórakozottságból, adunk Neked erős akaratot, önbizalmat, tettekkészséget — levelezés útján, igen mérsékelt tandijért.” — De a praktikus angol nemcsak a szellemet gyógyítja. „Akarsz magasabb lenni? 14 nap alatt 2–5 hüvelyket fogsz nőni, ha otthon végrehajtod X. ur kurzusát.” — És miért, kérdi az egyik hirdetés, miért ó olvasó nyomjanak el Téged továbbra is a Nálad szebb termetű férfiak, akik elveszik előled a jobb állást és a jobb nőt? Légy bár incifinci ember vagy potrohos polgár, Atlas ur műintézete 7 nap alatt tökéletes testalkatu férfit farag Belőled. (Ha nem sikerül: Atlas ur visszaadja pénzedet.) — Inferiority complex, — hirdeti egy pszichológiai intézet, amely bemutatja az agy keresztmetszetét, benne megszámozva azt a 14 helyet, ahol rendre székel az idegesség, pirulás, székrekedés, önbizalom, stb. Megszabadulhatsz, ó olvasó freudizmus nélkül is alacsonyabbrendűségi komplexumodtól, mert ez a tudományos intézet elárulja Neked, mit kell tenned otthonodban, hogy százszázalékos emberré légy.

És végül, mindennek a teteje: akarsz talán teremtő erejű festő lenni („creative painter”), hogy üres óráidban rengeteg pénzt szerezz? Móddobban van, mert X. intézet — levelezés útján — megtanít rá. Vagy válj íróvá, keress pénzt szépirodalom csinálásával, amint ezt egész sereg angol intézet tanítja. Van újságírókurzus, van kurzus gyermekmesék, versek, novellák, folytatásos regények írására is. Elvégre, miért légy szabó vagy fogorvos, mikor lehetsz költő is? Mesterség ez is. 12 levél — csekély tandíj ellenében — tanít meg rá, hogy mi a stilus világossága, hogy a novellának van eleje, közepe, vége, hogy jellemezheted hőseidet beszéd, tett vagy ruha és modor útján, stb. Megsugják Neked, hogy 5,000 szó egy „short story”, egy magazinba való rövid novella, megmutatják Neked a mesterség összes fogásait, biztosítanak róla, hogy 6 ember közül 5 tud íróvá lenni. Eléd rakják rendszerbe foglalva a szépirodalom összes lehetséges témáit, óriási genealógiai táblázatban, amelynek főcsoportjai: pénz, élelem, nem, egészség. A táblázat copyright-ja tiltja, hogy erről többet közöljék. De kontinentális használatra kibővíthetem a „nem” főcsoport altémáit, amelynek angol genealógiai vonala így szól: platonikus barátság — szerelem — udvarlás — eljegyzés — házasság. Mi alsóbbrendű kontinentális halandók ismerjük a házasságon kívüli erkölcstelen nemi kapcsolatokat is. — Az egyik intézet biztosít róla, hogy volt tanítványai eddig 1075 újságba és magazinba írnak. (Ami a fenti novellaismeretések alapján igen valószínű) A másik intézet szerény számítással legalább 15,000 fontsterlingre becsüli volt tanítványai addigi honoráriumait. Számtalan hálás levél bizonyítja, hogy a legtöbb tanítvány már a második lecke után irt novellájával megkereste teljes tandíját. (A levelek Londonban eredetiben megtekinthetők.) Amellett több, Angliában nagy anyagi eredménnyel működő író bizonyítja, hogy sikerét az X. intézetben nyert szakismereteknek köszönheti.

A kép, amely így az angol kispolgárról kialakul, rendkívül elszomoritó. Ilyen hirdetések és ilyen „intézeteket” csak a tudásnak és ítélőképességnek teljes hiánya tehet rentábilissá. A folyóiratok nivója azok jó részében már lesüllyedt az amerikai színvonalra. (Egy amerikai folyóirat hozott egyszer hirdetésben egy koponyát: ez az az agy, amelyből az X.

borotvapenge korszakalkotó ötlete kipattant.) A fent ismertetett nővellákat nem közölné sem az Uj Idők, sem a Tolnai Világlapja, annyira együgyűek, unalmasak, pszichológiátlanok. Ezeket a novellákat futószalagon gyártják, amint a folyóiratokból is egy-egy nagy kiadóvállalat harmincat bocsát ki a különböző igények kielégítésére: van előkelő, népszerű, hapy end-es, izgató. És így alakul ki előttünk annak a kispolgárnak képe, aki békés emésztésű nyárspolgári életre vágyik, aki nem tudja, mi a lélek, akinek sejtelve sincs a társadalmi összefüggésekről. Mert láttuk: ami társadalmi vonatkozás előfordul ezekben a szépirodalmi termékekben, azt mind megoldja kedvezően a jóságos véletlen. A hirtetések is ennek a felfogásnak elterjedtségét bizonyítják: emelkedj ki az átlagból, oldd meg a társadalmi kérdést egyénileg, karriér utján. „Old merry England”, — a régi boldog Anglia lebeg minden kispolgár szeme előtt. Az a régi boldog Anglia, amelynek tömegnyomoráról Dickenstől kezdve annyian irtak s amely az uralkodóosztályok haladásellenes ideálja.

Igaz: van egy más angol irodalom is, amely ha polgári is, de művészileg magas nivón áll. Igaz: számos angol polgári író foglalt állást az uralkodó osztályok önzése és rövidlátása ellen. De többségben a selejtes irodalom van, nem pedig a Forsyte Saga olvasótábor. És ne felejtjük el: amint Németországban sem a Buddenbrooks olvasói álltak Hitler mögé, úgy Angliában sem állna soha a Forsyte Saga polgári tábora hasonló mozgalomba. Ez a tábor azonban aránylag kicsi. Az angol kispolgár és munkás, aki ezt az irodalmat „beveszi”, elhisz kritika nélkül minden frázist, nincs ítélőképessége, nincs tudása és osztályöntudata. Szükséges-e példákat hozni az angol közönség jóhiszeműségéről? Nem emlékszünk-e még rá, hogy az angol konzervatívok jelszavainak hogy' bedült 31-ben és 35-ben az angol választók többsége? Milyen nagy szerepet is játszott a tavalyi választások alkalmával a legenda, hogy Stanley Baldwin „the honest Stanley”, a becsületes Stanley. Amint pedig ő javasol, az — ha nem is értjük — csak jó lehet. — Mikor tavaly, a közben elhunyt György király ezüstjubiläumát tartotta, az egyik londoni külváros szocialista városi tanácsa elállott a városrész feldiszipítésétől, mert a pénzt munkanélküli segélyre fordította. Erre a munkanélküliek maguk adták össze a pénzt — a városrész feldiszipítésére. *Ádám Elek.*

EGON ERWIN KISCH: ABENTEUER IN FÜNF KONTINENTEN.

(Editions de Carrefour, Paris 1936)

A könyv az utolsó huszonöt német év legjobb riportázsainak a gyűjteménye, feltételezve, hogy „riportázs” alatt azt értjük, amit Kisch csinált belőle. A könyv előszavában Theodor Balk nagyon szépen mondja: „A műfajok táblázatán van egy kitöltetlen fehér mező, — hiányzik a riport művészi megfelelője: a riportázs.” Ezt a fehér mezőt Kisch alaposan kitöltötte. Azt a hosszantartó vitát, hogy a riportázs műforma-e vagy sem, Kisch ragyogó módon ad absurdum vitte. A riportázs abban a formában, ahogy ma kezelik természetesen nem művészet, még ott sem, ahol törekedik „az igazságot megmondani”. Művészetté csak akkor lesz, ha az igazságot nemcsak megmondja, hanem alakítja is; vagyis más szavakkal: ha megszűnik csak-riportázs, csak-tudósítás lenni. Márpedig ez Egon Erwin Kisch esete. Egon Erwin Kisch hozzájárulása az igazság megállapításához és terjesztéséhez oly' gazdag művészi mozzanatokban, nyelve oly' átható a tények és történések megfogalmazásában, hogy Egon Erwin Kisch saját magát ellenében meg kell védenünk. Felejtjük el, hogy ő maga nevezte magát a „szárguldo riporterne”; ne vegyük tudomásul, ha Kisch az idő, vagyis az újság embere sajtóigazolyá-